

DOROTA KRYSZYNA REMBISZEWSKA – JANUSZ SIATKOWSKI

Z WEWNĄTRZSŁOWIAŃSKICH KONTAKTÓW JĘZYKOWYCH: *pacie* ‘PROSIĘ’, ‘ŚWINKA’, *paciuk* ‘WIEPRZ’, ‘ŚWINIA’ ORAZ *pac*, *pacuk* ‘SZCZUR’

COBISS: 1.02

[HTTPS://DOI.ORG/10.3986/JZ.26.1.10](https://doi.org/10.3986/JZ.26.1.10)

Znotrajslovanski jezikovni stiki: *pacie* ‘prašiček, pujsek’, *paciuk* ‘prašič’, ‘svinja’ in *pac*, *pacuk* ‘podgana’

Prispevek obravnava problematiko znotrajslovanskih jezikovnih stikov. Proučevanje vplivov, povezav, izposoje na meji več jezikovnih sistemov omogoča razumevanje vzajemnega prepletanja posameznih jezikov. Zapletenost leksikalnih raziskav na stiku več jezikov je prikazana na primeru besed *pac*, *pacuk* in *pacie*, ki so izpričane na poljsko-vzhodnoslovanskem obmejnem območju.

Ključne besede: slovanska dialektologija, jezikovni stiki, narečna leksika, poljsko-vzhodnoslovansko obmejno območje

Intra-Slavic Language Contacts: *pacie* ‘pig, piglet’, *paciuk* ‘hog, pig’, and *pac*, *pacuk* ‘rat’

This text deals with Slavic language contact. Considerations concerning influences, references, and borrowings on the borders of several language systems make it possible to capture the mechanisms of interpenetration of individual languages. This complexity of lexical research at the crossroads of several languages is illustrated by the example of the words *pac*, *pacuk*, and *pacie*, attested in the Polish–East Slavic border area.

Keywords: Slavic dialectology, language contact, dialectology, Polish–Eastern Slavic border area

Wielokrotnie podejmowana przez wielu lingwistów tematyka kontaktów językowych polsko-wschodniosłowiańskich (por. m.in. Barszczewska – Timoszuk 2016; Bobran 1995; Buczyński 1967; Czyżewski 1976; 1986; 1988; 1990; Janiak 1995; Jastremska 2011 – z obszerną literaturą przedmiotu; Łesiów 1997; Rieger 2011; SDUP) jest zagadnieniem interesującym nie tylko dla badaczy tego obszaru (tzn. terenów położonych przy granicy polsko-ukraińskiej i polsko-białoruskiej). Rozważania dotyczące kwestii wpływów, nawiązań, zapożyczeń na pograniczu kilku systemów językowych pozwalają uchwycić mechanizmy przenikania się poszczególnych języków, a z drugiej strony wskazać na nieprzewidywalność wędrówek i przekształceń pojedynczych wyrazów. Pokazują także warsztat badacza wielojęzycznego obszaru, który w opracowaniach powinien uwzględniać nie tylko metody geografii lingwistycznej, ale także etymologię i konteksty kulturowo-historyczne. Tę złożoność problematyki dociekań leksykalnych na terenach pogranicznych wskażemy na przykładzie wyrazów *pac*, *pacuk* i *pacie*.

Nazwy te zostały uznane za pożyczki z języków wschodniosłowiańskich, por. np. Lehr 1914: 50, Brückner SE 389, szerzej o *pacie*, *paciuk* Kurzowa 1985: 213 i Kostecka-Sadowa 2015: 301 oraz o *pac*, *pacuk* Kondratiuk 1975: 50, Sawaniewska-Mochowa 1990: 126 i Kurzowa 1993: 401. W wymienionych pracach, podających bogatą dokumentację wszystkich tych nazw, nie wyjaśnia się ich etymologii ani wzajemnego powiązania. Wysuwano też bezpodstawnie przypuszczenie, że nazwy słowiańskie zostały zapożyczone z języka litewskiego (*pats*, *patsukas*), por. Otrębski 1959: 317; Zdancewicz 1960: 345; Marcinkiewicz 2003: 136 (z gwary Dzików *p'a:cus*, dem. *pac'ukas* 'szczur'); Laučjute 1982: 147.

Natomiast już Preobrażenski II: 750–751 słusznie zakładał powstanie ros. *nauiók* od zawołania na świnie *naуѣ-naуѣ!*, *nauió-nauió!*. Moszyński 1929: 119 [1967: 133] zaś zwrócił uwagę na zgodność ukraińskiego i bojkowskiego zawołania na świnie *pac* ze słoweńskim *packo*, dalmatyńskim *paće* itd. i uznał, że ta zgodność nie jest dziełem przypadku.

Występowanie podobnego zawołania na świnie w obu tych ośrodkach potwierdzają też inni, np. Franciszek Bohusiewicz (1889: 891) pisze, że na Ukrainie przywołuje się świnie za pomocą zawołania *pac*, *pać*, *pac*, *paciuuu*. W atlasie ukraińskim z północnego Wołynia aż po linię Nowowołyńsk–Łuck–Równe–Nowogród Wołyński jako zawołanie na świnie podano *naу'-naу'*, *na'у'y-na'у'y*, *na'у'yc'-na'у'yc'* (AUM II, m. 350), SDUP (s. 92, nr 630) z dialektów zachodnioukraińskich odnotowuje *naу'іе-naу'іе* spod Drohobycza oraz *naу'o-naу'o* na terenie Polski spod Lubaczowa, Hrinčenko III 103 jako przywoływanie świń wskazuje *naуѣ*, z pld. Słowiańszczyzny Ivanišević przytacza sch. zawołanie na świnie *packa*, *pacća* (por. Siatkowska 1976: 33), Skok II 586–587 z pogranicza chorwacko-słoweńskiego (Krašić) na zachód od Zagrzebia przywołanie *pājce*, *pājce*, *pājco mali* oraz z regionu Lika *pūjs* i *pūjs*.

Nawiązując do twierdzenia Moszyńskiego, że podobne zawołania na świnie na Ukrainie i w południowej Słowiańszczyźnie nie jest przypadkowe, Trubaczow (1960: 68–69) uważa, że tłumaczy to powstanie w obu ośrodkach utworzonych od tej wspólnej podstawy derywatów oznaczających świnie: ukr. *nauiók* 'prosię, kastrowany wieprz', dial. *naуѣ*, *naуѣ*, pl. *naуѣma* 'prosię, prosięta', słwn. *pāce*, *-eta*, *pācek* 'świnia', *pācej* 'knur, wieprz', *pūjs*, *pūjsek*, *pūjska* 'świnia', notowane w Krainie i Karyntii oraz sch. dial. kajk. *pājcek* 'świnia'. Pleteršnik II 363 ma jeszcze *pūjcek* 'wieprz, knur', *pūjcka* 'świnia' z południowo-wschodniej Styrii, a wspomniany *pācej* 'knur, wieprz' z Karyntii poświadczono już z XVIII wieku (Bezłaj III 2; Snoj 2016: 511), a Skok II 586–587 z dialektach kajkawskich w Chorwacji przytacza *pājcek* 'prosię'. Natomiast łż. *bać*, *baćo*, *baćko* 'prosię, młody wieprz' najpewniej pochodzi od podobnego zawołania na świnie niem. *Betze* 'ts.' (SSA II, m. 15, s. 70–71), w dialektach bawarskich zaś *Bätz*, *Bätzlein* to 'jagnię' (Snoj 2016: 58).

Przy tym tłumaczeniu nie ma żadnych podstaw, by dla nazw słowiańskich przyjmować jakiś wpływ obcy.

Jasne wydaje się też powstanie od wspólnej podstawy podobnych nazw dla ‘świni’ i ‘szczura’. Preobrażenski l.c. omawia je w jednym haśle, później przyjęto, że nazwy dla ‘szczura’ są wtórne, a ich przeniesienie tłumaczy się podobieństwem dużych szczurów do małych prosiąt, por. ESBM VIII 242, ESUM IV 323 (s.v. *науіок*). Mamy tu więc do czynienia z nazwami dawnymi, które jako tworzone od zawołania na świnię, mogły powstawać w różnych miejscach niezależnie. O ewentualnych zapożyczeniach będą świadczyć tu ich dokładne zasięgi w poszczególnych językach.

Zacniemy od nazw ‘prosięcia, wieprza’ i ‘świni’.

W OLA II, m. 31, s. 88–89 jako nazwę prosięcia zanotowano **pacę* (*pa'c'a*, *pa'c'e*) w południowo-zachodnim skrawku Ukrainy po linię Złoczów–Tarnopol–Gródek (w obwodzie chmielnickim) oraz w ukraińskim punkcie Čabalovce we wschodniej Słowacji, poza tym *pa'c'uk* w miejscowości Strymba pod Stanisławowem (na Ukrainie) oraz **pacętko*: *pa'c'etko* koło Mościsk (na zachodniej Ukrainie przy granicy z Polską). Natomiast w ESSJa XL 127–128 (z powołaniem się na Barbarę Falińską) błędnie podano jako polskie formy *paca* 15/237 i *pące* 7/48. W rzeczywistości, jak wskazują podane przy nich w indeksie numery, pierwsza została zapisana na Łużycach w miejscowości Radibor (p. 237) w znaczeniu ‘suka’ (m. 15), a druga w miejscowości Kneža w Austrii (p. 148) w znaczeniu ‘knur’ (m. 7). Na południu zaś odnotowano tylko *pā:jcek* w miejscowości Cubinec koło Zagrzebia.

Poza tym liczne poświadczenia dla *naų'á*, *naų'é* ‘prosię’ ma z dialektów zachodnioukraińskich SDUP s. 87, nr 578 i ESSJa XL 127–128, sporadycznie SDUP *naų'yúok* z miejscowości Horodenka koło Zaleszczyk. Rieger (1995: 94; 2016: 130) wymienia liczne przykłady nazw *pacia*, *paciatko* w znaczeniu ‘prosię’ z dialektów łemkowskich głównie na terenie Polski, ale też ze Słowacji, a *paćuk* w znaczeniu ‘wieprz’ z ukraińskiej gwary nadsańskiej (Rieger 2017 m. 180).

Nieco mniejszą wyspę nad górnym Dniestrem tworzy *pa'c'uk* w znaczeniu ‘wykastrowany samiec świni, wieprz’ (OLA II, m. 8, s. 40–41). Również z dialektów zachodnioukraińskich zanotowano *naų'ýk* w znaczeniu ‘knur’ oraz ‘wieprz’ w SDUP s. 87, nr 576 i 577. W słowniczku gwary miasteczka Bolechów (Болехів) w obwodzie iwanofrankińskim, a więc również na zachodzie Ukrainy zapisano *naųé* 1. ‘prosię, świnią’, 2. *ironicznie* ‘niechlujny człowiek’ oraz kolokację *zu dóópe naųé* 1. *ironicznie* ‘o mężczyźnie: otyły, korpulentny’, 2. *ironicznie* ‘o mężczyźnie, który ma nadmierny apetyt’ i porównanie *нанітмися, як наųéта* ‘wypić zbyt dużo alkoholu’ (Hnatyszak 2017: 395). Podobnie w Leksykonie lwowskim – *naųé*, *naųá* – 1. ‘prosię’, 2. *ironicznie* ‘osoba niechlujna (najczęściej dziecko)’, 3. *ironicznie* ‘dziecko, które wyrządziło jakąś szkodę, coś spsościło’ (Leksykon lwowski 561). Według Riegera AGB I, m. 67, s. 76 *paćuk* w znaczeniu ‘kastrowany samiec świni, wieprz’ występuje w centralnej Bojkowszczyźnie, na pograniczu bojkowsko-nadsańskim, na południowy wschód od Stanisławowa, w gwarach nadniestrzańskich, południowowotyńskich i w pld.-zach. części gwary nadsańskiej.

Nazwy od omawianego zawołania w znaczeniu nawiązującym do świń notują też słowniki ukraińskie: Hrinčenko III 103 ma *науіок* jako ‘prosię’ i ‘kastrowany samiec świni’, SUM VI 103 *науя* ‘prosię’, *науя* ‘mała świnka’ i *науіок* ‘prosię’.

Wendina (2014: 280) nazwy **pacę* dla ‘prosięcia’ i *paciuk* dla ‘wieprza’ uważa za charakterystyczne dla gwar ukraińskich.

Dla języka białoruskiego derywatów od tej podstawy w znaczeniach związanych ze świnią nie znaleźliśmy. W języku rosyjskim *науіок* ‘prosię’ znany jest tylko z dialektów południowych (Vasmer ESRJ III 222; SRNG XXV 298).

W języku polskim nazwy od tej podstawy odnoszące się do świń mają ograniczone występowanie.

Kurzowa (1985: 213) uzyskała od swoich informatorów z potocznej polszczyzny Lwowa nazwy *pacię* (*Malutkie pacię*) ‘mała świnka’ i *paciuk* ‘wieprzek’, poza tym podaje *paciątko* z okolic Krasnegostawu. W powojennej polszczyźnie lwowskiej (tzn. po 1945 r.) utrzymały się *pacię* i *paciątko*, natomiast *paciuk* został uznany za nazwę dawną, przedwojenną (Smułkowa 1996: 235, 243).

W nowszych materiałach, głównie z kartoteki SGP, mamy dalsze przykłady: z południowych dialektów kresowych: *pacię* (*paće*, *paći*) ‘prosię’ z miejscowości Duliby i Stara Huta koło Buczacza, z Delejowa i Wołczkowa koło Stanisławowa, z powiatu Rudki pod Lwowem, *pacię* i dem. *paciątko* u przesiedleńców z miejscowości Tuligłowy pod Lwowem (OLA II, m. 31, s. 88; Paryl 2004: 82), *pacię* i dem. *paciuczek* u przesiedleńców z miejscowości Wołczuchy pod Lwowem (Lwów 2015: s. 86, nr 558). Poza tym w Mościskach zanotowano *pacie* ‘świnia, prosiak’ i *paciuk* ‘świnia’: „Zańś te resztki jidzenia *paciukóm*, tó wszystku zeżro. Takie *pacie* z tegó chłopa, brudaśny, nichlujny. Nie bądź *paciukim*, nie zjidz wszystkiego ód razu” (Kostecka-Sadowa 2008: 198; 2015: 301).

SGPK IV 6 podaje *paciuk* ‘prosię’ z południowej Małopolski (Limanowa, Ropczyce) oraz spod Drohobycza i z pochodzącego z 1863 roku słowniczka Kremiera z Kamieńca Podolskiego. MAGP IX m. 433, s. 91–93 i XII m. 597, s. 179–186 w znaczeniu ‘kastrowany samiec świni’ ma nazwę *paciuk* tylko z punktów przesiedleńczych z terenu Ukrainy: z miejscowości Tuligłowy pod Lwowem, z Hanaczowa koło Przemyślan i ze Starej Huty koło Buczacza, w kartotece SGP znajdujemy *paciuk* ‘wieprz kastrowany’ spod Limanowej i Wadowic oraz z południowych dialektów kresowych z miejscowości Duliby i Stara Huta koło Buczacza, z Hanaczowa koło Przemyślan, z Milna na Podolu, poza tym *paciuk* na Podolu w Hreczanach (Cechosz-Felczyk 2004: 82), *pacuk*, *pacjucek* we wsi Bulaj pod Suchawą w Mołdawii (Chitińia 1965: 258), *paciuk* i *paciok* ‘prosię, wieprz’ w języku górali polskich na Bukowinie (Feleszko 2003: 159; Greń – Krasowska 2008: 156).

Wyraz *pacuk* ‘szczur’ był jednym z haseł nadesłanych w 1988 r. przez mieszkańców Polski północno-wschodniej do słowniczka regionalizmów, napływających do „Kuriera Podlaskiego” – dziennika wydawanego w Białymstoku (Nowowiejski 1996: 98).

Przedstawiane nazwy odnotowują też słowniki polskie: Linde IV 16 podaje *paciuk* ‘warchlak, jeszcze przy maciorze’ z odwołaniem do niewyjaśnionego

źródła Rydel, SWil II 953 określa ten wyraz jako nieużywany, SW IV 6 uważa wyraz *paciuk* ‘prosię, świnia, wieprz tuczony’ za gwarowy, a SJPD VI 8 uznaje *paciuk* w znaczeniu ‘prosię’ za gwarowy, cytując *Pamiętniki* pochodzącego z Kielecczyny Henryka Dembińskiego oraz w znaczeniu ‘dzik w drugim roku życia’ za specjalistyczny łowiecki, z cytatem rodem z Wielkopolski Ludwika Niedbała.

W świetle przedstawionych materiałów, zgodnie z zasadami stosowanymi przez etymologów, pol. *pacię* można byłoby uznać za relikw prasłowiański, jednakże jego zasięg ograniczony do bezpośredniego pogranicza wschodniego oraz do polskich dialektów kresowych przemawia raczej za przyjęciem pożyczki ukraińskiej, a niemające szerszego poświadczenia słwn. **pacę* należałoby uznać za innowację niezależną. Formacja *paciuk* stanowi niewątpliwą pożyczkę ukraińską.

W znaczeniu ‘szczur’ w OLA I, m. 13, s. 125, 143–144 zanotowano kilka nazw z podstawą *pac-*. Bezprzysłownikowe *pac* ‘szczur’ tworzy wyspę w pñ.-zach. Białorusi (w trzech sąsiednich punktach w postaci *bac*), z którą łączy się rosyjski punkt 525 na pñ. Litwie oraz punkt 266 pod Suwałkami w pñ.-wsch. Polsce, występuje w kilku punktach na pograniczu białorusko-ukraińskim oraz tworzy niewielkie skupisko w zachodniej Macedonii. Z nazwą tą łączy się również *pá:rac*, zapisany w miejscowościach Pogány i Lórév na terenie Węgier (OLA I, m. 13, s. 125, 143–144), por. też Skok II 599.

Na całej niemal Białorusi występuje *pa'cuk*, też w polskim p. 266 pod Suwałkami, rosyjskim p. 525 na Litwie oraz na północnej Ukrainie w p. 410, natomiast nad Dnieprem od Połtawy do Kirowgradu rozległą wyspę tworzy postać *pa'c'uk*. W zachodniej części Ukrainy dominuje *ščur*, jedynie w kilku punktach na Ukrainie Zakarpackiej zapisano *pac'kan*. Poza tym Nykončuk 1979: 152 z prawobrzeżnego Polesia podaje *naų* i *naųýk*. Słowniki ukraińskie jednak notują *naųiók* też w znaczeniu ‘szczur’ (Hrinčenko III 103; SUM VI 102–103).

Od tej podstawy w pñd. Słowiańszczyźnie zostały utworzone jeszcze dalsze nazwy ‘szczura’, jak *páco:v*, *párco:v* i podobnie w całej Serbii i w części Chorwacji oraz Bośni. W Bośni sporadycznie w miejscowości Vijaka (p. 49) zapisano *pàcman*.

Uściślenie zasięgów omawianych nazw na Białorusi przynosi białoruski atlas gwarowy: niemalże w całym kraju jest tu *naųýk*, w rozproszeniu koło Grodna i Mińska występuje *naų*, nad Niemnem i koło granicy litewskiej *baų*, rzadko i w rozproszeniu *baųýk*, wokół Brześcia i dalej węższym pasem nad Prypecią *uųyp* (LAB I, m. 88, s. 56–57). Również u Tarnackiego (1939: 68–69, m. 174) na zachodnim Polesiu jest tylko *ščur*, a *pacuk* pojawia się dopiero koło miejscowości Łuniniec. Bogatą dokumentację z pogranicza białorusko-polsko-litewskiego dla wspomnianych nazw *baų*, *baųýk*, *naų*, *naųýk* ma SPZB I 175, III 467, 469. TSBM IV 136 podaje *naųýk* ‘szczur’ bez cytatu.

W języku rosyjskim omawiane tu nazwy są dialektyzmami. Dal III 26 notuje *naų*, *naųiók*, *naciók* ‘szczur’ określając je jako południowo-zachodnie. Słownik gwarowy w znaczeniu ‘szczur’ ma *naųýk* spod Smoleńska i z gwar rosyjskich na Litwie oraz *naųiók* spod Kurska (SRNG XXV 298).

Gwary wschodniosłowiańskie na Białostocczyźnie nawiązują do gwar białoruskich. Formy *pac* i *pacuk* tworzą tu jedynie na północnym wschodzie niewielką wyspę przy granicy państwowej (AGWB V, m. 36, s. 90–91).

W języku polskim *pac* i *pacuk* mają dość bogate poświadczenie regionalne.

SGPK IV 1 notuje *pac* i *pacuk* ‘szczur domowy’ spod Augustowa i z Litwy (Petrow), przytacza poświadczenie u Walickiego (151, wyd. 2) „Na Litwie *pacem* nazywają szczura. Mały szczur nazywa się *pacuk*” oraz u Odyńca „A pośród tej ciszy hajże *pace* i szczury, i myszy hulać po nim”, a ze SWil podaje w tym znaczeniu formę *bac*. W MAGP VIII, m. 383, s. 111–113 oraz XII, m. 597, s. 179–186 nazwy te tworzą niewielką wyspę w pñ.-wsch. Polsce: *pac* i *pacuk* pod Augustowem i w Radziuszkach pod Sejnami, *pacuk* w Bilwinowie koło Suwałk, poza tym podano tam od przesiedleńców z Litwy: *pacuk* z Nowych Trok oraz *pac* i *pacuk* z Rogowa pod Wiłkomierzem na Kowieńszczyźnie. W OLA I, m. 13, s. 125, 143–144 na terenie Polski powtarzają się tylko nazwy *pac* i *pacuk* w Radziuszkach pod Sejnami (notuje je stąd też Zdancewicz 1957: 249; 1960: 345; 1966: 77).

Dalsze poświadczenia mają podobną lokalizację.

Szczególnie częste są nazwy te w gwarach polskich na Litwie. Zdaniukiewicz (1972: 182) podaje *pac* ‘szczur’ i *pac'uk* ‘mały szczur’ z Łopatowszczyzny koło Turgiel, Rieger – Masojć – Rutkowska 2006: 301: *pac* i *pacuk* pod Solecznikami (Dojlidy), pod Wilnem (Landwarów, Mejszagoła – „u nas jest szczury i *pacy*”, Świętniki), z miejscowości Widugiry („*pac* wienkszy, *szczura* malutka tak”) i pod Jeziorasami (Smołwy), a także z miejscowości Lepy na Kowieńszczyźnie. Często notowano je również w gwarach polskich na Brastawszczyźnie: *pac*, pl. *pacy*, *pacuk*, *pac'uk*, pl. *pacuki* (Smułkowa 2009: 25, 697; Rieger 2014: 180). Słownik podlaski podaje ponadto spod Knyszyna *pacuk* ‘tłusty szczur’ (por. Rembiszewska 2006: 203; 2007: 23, 175) i *pacuk* ‘szczur’ spod Supraśla (Załęski 2005: 42). Odnotowano też *pac* ‘szczur’, *pacuk* ‘szczur’, ‘mały szczur’ w języku przesiedleńców spod Nowogródka (Lewaszkiewicz 2017: 421).

Pac i/lub *pacuk* ‘szczur’ z Wileńszczyzny odnotowują Karłowicz (1984: 55), Walicki (1886: 251), Łętowski (1915: 192). Nazwy te występują u Odyńca, Syromkomi i Bielikowicza, a jak poświadczają informatorzy Zofii Kurzowej, były znane w potocznej polszczyźnie wileńskiej dwudziestolecia międzywojennego (Kurzowa 1993: 401).

Przedstawione wyrazy notowane są w słownikach języka polskiego. SWil II 953 podaje *pac*, *pacuk* i *bac* ‘gatunek ogromnych szczurów’ bez kwalifikatora, SW IV 1 *pac*, *pacuk* i *bac* ‘gatunek wielkich szczurów’ uważa za prowincjonalizm, a SJPD VI 1 *pac* ‘wielki szczur’ za regionalizm, przytaczając wielokrotnie podawany w słownikach przykład z Odyńca oraz z publikacji „O Syberii i Kamczatce” (1913) Benedykta Dybowskiego.

Mimo stosunkowo bogatego poświadczenia wyrazów *pac*, *pacuk* ‘szczur’ w języku polskim ze względu na ich na ograniczenie regionalne do polszczyzny północno-wschodniej uznajemy je za pożyczki z języka białoruskiego.

LITERATURA

- AGB** = *Atlas gwar bojkowskich* I–VII, oprac. głównie na podstawie zapisów Stefana Hrabca przez Zespół Instytutu Słowianoznawstwa PAN pod kier. Janusza Riegera, Wrocław: Zakład Narodowy im. Ossolińskich, 1980–1991.
- AGWB** = *Atlas gwar wschodniosłowiańskich Białostoczczyzny* I, red. Stanisław Glinka – Antonina Obrębska-Jabłońska – Janusz Siatkowski; II–III, red. Stanisław Glinka; IV–X, red. Irena Maryniakowa, Wrocław: Zakład Narodowy im. Ossolińskich – Warszawa: Slawistyczny Ośrodek Wydawniczy, 1989–2012.
- AUM** = *Атлас української мови*, ред. Іван Г. Матвіяс, т. I: *Полісся, Середня Наддніпрянина і суміжні землі*; т. II: *Волинь, Наддністріянина, Закарпаття і суміжні землі*, т. III: *Слобожанщина, Донеччина, Нижня Наддніпрянина, Причорномор'я і суміжні землі*, Київ: Наукова думка, 1984–2001.
- Barszczewska – Timoszuk 2016** = Nina Barszczewska – Mikołaj Timoszuk (oprac.), *Kulturowo-językowe dziedzictwo Podlasia 1: opis socjolingwistyczny regionu na tle uwarunkowań historycznych*, Warszawa: Katedra Białorutenistyki Uniwersytetu Warszawskiego.
- Bezlej III** = France Bezlej, *Etimološki slovar slovenskega jezika III: P–S*, dopolnila in uredila Marko Snoj – Metka Furlan Ljubljana: SAZU – ZRC SAZU – Mladinska knjiga, 1995.
- Bobran 1995** = Marian Bobran (red.), *Kontakty językowe polsko-wschodniosłowiańskie*, Rzeszów: Wydawnictwo Wyższej Szkoły Pedagogicznej, 1995.
- Bohusiewicz 1889** = Franciszek Bohusiewicz, [dział] „Poszukiwania”, „Wisła” 3 (1889), z. 4, 891.
- Brückner SE** = Aleksander Brückner, *Słownik etymologiczny języka polskiego*, Kraków: Krakowska Spółka Wydawnicza, 1927.
- Buczyński 1967** = Mieczysław Buczyński, *Wschodniosłowiańskie wpływy językowe w gwarze wsi Huszcza powiat Biała Podlaska*, *Annales UMCS*, sectio F XXII (1967), 223–256.
- Cechosz-Felczyk 2004** = Iwona Cechosz-Felczyk, *Słownictwo gwary Oleszkowiec i Hreczan (Grechan) na Podolu*, Kraków: Lexis, 2004.
- Chitińia 1965** = I. C. Chitińia, *Niektóre cechy gwary Polaków we wsi Bulaj pod Suczawą (na Mołdawii)*, *Studia z Filologii Polskiej i Słowiańskiej* V (1965), 255–259.
- Czyżewski 1976** = Feliks Czyżewski, *Wpływy ukraińskie w gwarze osady Łomazy powiat Biała Podlaska*, *Studia z Filologii Polskiej i Słowiańskiej* XV (1976), 105–118.
- Czyżewski 1986** = Feliks Czyżewski, *Atlas gwar polskich i ukraińskich okolic Włodawy*, Lublin: Uniwersytet Marii Curie-Skłodowskiej: Wydział Humanistyczny, 1986.
- Czyżewski 1988** = Feliks Czyżewski, *O problemach interferencji językowej w ukraińskich gwarach wschodniej Lubelszczyzny*, *Z Polskich Studiów Slawistycznych*, seria VII: językoznawstwo, Warszawa, s. 87–93.
- Czyżewski 1996** = Feliks Czyżewski, *Paralele leksykalne w polskich i ukraińskich gwarach okolic Włodawy*, *Acta Universitatis Wratislaviensis. Slavica Wratislaviensis* 49 (1996), 57–64.
- Dal** = Владимир И. Даль, *Толковый словарь живого великорусского языка* I–IV, Москва: Государственное издательство иностранных и национальных словарей, 1955–1956.
- ESBM** = *Этымалагічны слоўнік беларускай мовы* 1–13, ред. Віктар У. Мартынаў – Генадзь А. Цыхун, Мінск: Навука і тэхніка – Беларуская навука, 1978–2010.
- ESSJa** = *Этимологический словарь славянских языков: праславянский лексический фонд* I–, ред. Олег Н. Трубачев (Анатолий Ф. Журавлев – Жанна Ж. Варбот), Москва: Наука 1964–.
- ESUM** = *Етимологічний словник української мови* I–VI, ред. Олександр С. Мельничук, Київ: Наукова думка, 1982–2012.
- Feleszko 2003** = Kazimierz Feleszko, *Bukowina moja miłość: język polski na Bukowinie karpackiej do 1945 roku: słownik* 2, red. E. Rzetelska-Feleszko, Warszawa: Instytut Polskiej Akademii Nauk – Slawistyczny Ośrodek Wydawniczy, 2003.
- Greń – Krasowska 2008** = Zbigniew Greń– Helena Krasowska, *Słownik górali polskich na Bukowinie*, Warszawa: Slawistyczny Ośrodek Wydawniczy, 2008.
- Hnatyszak 2007** = Юрій Гнатишак, *Слова з Болехова*, співавтори-лексикографи: Оксана Сімович – Наталія Хобзей (відп. ред.), Тетяна Ястремська, Львів: Ін-т українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України – Наукове товариство ім. Шевченка, 2007.

- Hrinčenko I–IV** = Борис Грінченко, *Словарь української мови I–IV*, Київ, 1907–1909.
- Janiak 1995** = Bronisława Janiak, *Polsko-ukraińskie związki językowe na przykładzie gwary Niemirowa nad Bugiem: fonetyka, fonologia, słownictwo*, Łódź: Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego, 1995.
- Jastremska 2011** = Тетяна Ястремська, *Діалектний простір Галичини: говірки української мови*, [w:] *Українська мова в Галичині: історичний вимір*, ред. Ярослав Ісаєвич – Міхаель Мозер – Наталія Хобзей, Львів: Національна академія наук України – Інститут українознавства ім. І. Крип'якевича, 2011, 55–106.
- Karłowicz 1984** = Jan Karłowicz (do druku przygotowała Elżbieta Smułkowa), *Podręcznik czystej polszczyzny dla Litwinów i Petersburszczan*, *Studia nad polszczyzną kresową* 3, red. J. Rieger – W. Werenicz, Wrocław – Warszawa – Gdańsk – Łódź: Zakład Narodowy im. Ossolińskich, 1984, 33–81.
- Kondratiuk 1975** = Michał Kondratiuk, [ankieta], [w:] *Беларуска-польскія ізалексы*, Мінск: АН БССР, 1975, 50–56.
- Kostecka-Sadowa 2008** = Anna Kostecka-Sadowa, *Słownictwo gwar polskich w Mościskach i wsiach okolicznych*, [w:] *Słownictwo kresowe: studia i materiały*, red. Janusz Rieger, Warszawa: DiG, 113–260.
- Kostecka-Sadowa 2015** = Anna Kostecka-Sadowa, *Rzeczownikowe zapożyczenia wschodniosłowiańskie w gwarach polskich*, Kraków: Instytut Języka Polskiego PAN, 2015.
- Kurzowa 1985** = Zofia Kurzowa, *Polszczyzna Lwowa i kresów południowo-wschodnich do 1939 roku*, wyd. 2 rozszerz., Warszawa – Kraków, Państwowe Wydawnictwo Naukowe, 1985.
- Kurzowa 1993** = Zofia Kurzowa, *Język polski Wileńszczyzny i kresów północno-wschodnich XVI–XX w.*, Warszawa – Kraków: Wydawnictwo Naukowe PWN, 1993.
- LAV** = *Лексічны атлас беларускіх народных гаворак у пяці тамах*, рэд. Мікалай В. Бірыла – Юзэфа Ф. Мацкевіч, Мінск: Інстытут мовазнаўства ім. Я. Коласа, 1993–1998.
- Laučjute 1982** = Юрате А. Лаучюте, *Словарь балтизмов в славянских языках*, Ленинград: Наука, Ленинградское отделение, 1982.
- Lehr 1914** = Tadeusz Lehr, O mowie Polaków w Galicji wschodniej, *Język Polski* II (1914), 40–51.
- Leksykon lwowski** = Наталія Хобзей – Ксеня Сімович – Тетяна Ястремська – Гаана Дидик-Меуш, *Лексикон львівський поважно і на жарт*, видання 3-є, змінене і доповнене, Львів: Інститут українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України, 2015.
- Lewaszkiwicz 2017** = Tadeusz Lewaszkiwicz, *Język powojennych przesiedleńców z Nowogródka i okolicy*, Poznań: Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza, 2017.
- Linde** = Samuel B. Linde, *Słownik języka polskiego I–VI*, Lwów, 1854–1860, wyd. 3. fotootsetowe, Warszawa: Państwowy Instytut Wydawniczy, 1951.
- Lwów 2015** = *Słownictwo gwarowe przesiedleńców z Ukrainy: słownik porównawczy kilku wsi we Lwowskiem*, z materiałów zebranych pod kierunkiem Władysława Paryla, oprac. przez Katarzynę Czarnecką, Dorotę A. Kowalską i Elżbietą Rudolf-Ziółkowską; red. K. Czarnecka – D.A. Kowalska, Kraków: Lexis, 2015.
- Łeśiów 1997** = Михайло Лесів, *Українські говірки у Польщі*, Варшава: Український Архів, 1997.
- Łętowski 1915** = Aleksander Łętowski, *Miłujmy język ojczysty: błędy nasze: rzecz o czystości języka polskiego na Litwie*, Wilno, 1915.
- MAGP** = *Mały atlas gwar polskich I–XIII*, opr. przez Pracownię Atlasu i Słownika Gwar Polskich Zakładu Językoznawstwa PAN w Krakowie pod kier. Kazimierza Nitscha III–VIII pod red. Mieczysława Karasia i Zofii Stamirowskiej, IX–XIII pod kier. Mieczysława Karasia, Wrocław – Warszawa – Kraków: Zakład Narodowy im. Ossolińskich, 1957–1970.
- Marcinkiewicz 2003** = Józef Marcinkiewicz, *Polsko-litewskie kontakty językowe na Suwalszczyźnie*, Poznań: Wydawnictwo Uniwersytetu Adama Mickiewicza, 2003.
- Moszyński 1929** = Kazimierz Moszyński, *Kultura ludowa Słowian I: kultura materialna*, Kraków, 1929, Warszawa: Książka i Wiedza, 1967.
- Nowowiejski 1996** = Bogusław Nowowiejski, Regionalizmy językowe w świadomości mieszkańców północno-wschodniej Polski, *Białostocczyzna* 43.3 (1996), 94–101.
- Nykončuk 1994** = Микола Васильович Никончук, *Лексичний атлас Правобережного Полісся*, Київ: Незалежний інститут екології Полісся, 1994.

- OLA I** = *Общеславянский лингвистический атлас 1: животный мир*, red. В. И. Аванесов – В. В. Иванов, Москва: Наука (Серия лексико-словообразовательная).
- OLA II** = *Общеславянский лингвистический атлас 2: животноводство* = *Ogólnosłowiański atlas językowy 2: hodowla zwierząt*, red. B. Falińska – J. Siatkowski – A. Kowalska, Warszawa: PAN, 2000.
- Otrębski 1959** = Jan Otrębski, Józef Trypućko, *Język Władysława Syrokomli* (Ludwika Kondratowicza): przyczynek do dziejów polskiego języka literackiego w wieku XIX, Uppsala I – 1955, II – 1957, *Lingua Posnaniensis* VII (1959), 315–318.
- Paryl 2004** = Władysław Paryl przy współpracy Mirosławy Mieszczankowskiej, *Słownik gwary przesiedleńców ze wsi Tuligłowy koło Komarna*, Kraków: Lexis, 2004.
- Petrow** = Aleksander Petrow, *Słowniczek gwary Polaków litewskich* (rękopis).
- Pleteršnik I–II** = Maks Pleteršnik, *Slovensko-nemški slovar* I–II, Ljubljana: Knezoškofijstvo, 1894–1895.
- Preobrażenski II** = Александр Г. Преображенский, *Этимологический словарь русского языка* II, Москва, 1910–1914.
- Rembiszewska 2006** = Dorota K. Rembiszewska, *Dynamika rozwoju gwary Knyszyna i okolic na Podlasiu w XX wieku*, Warszawa: Slawistyczny Ośrodek Wydawniczy, 2006.
- Rembiszewska 2007** = Dorota K. Rembiszewska, *Słownik dialektu knyszyńskiego Czesława Kudzińskiego*, Łomża: Łomżyńskie Towarzystwo Naukowe im. Wągów, 2007.
- Rieger 1995** = Janusz Rieger, *Słownictwo i nazewnictwo lemkowski*, Warszawa: Wydawnictwo Naukowe Semper, 1995.
- Rieger 2011** = Janusz Rieger, *Ukraińskie interferencje w słownictwie polszczyzny w Galicji*, [w:] *Українська мова в Галичині: історичний вимір*, red. Ярослав Ісаєвич – Міхаель Мозер – Наталія Хобзей, Київ: Ін-т українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України, 2011, 107–123.
- Rieger 2014** = Janusz Rieger, *Słownictwo polszczyzny gwarowej na Braślowszczyźnie*, Warszawa: Uniwersytet Warszawski – Wydawnictwo Naukowe Sub Lupa, 2014.
- Rieger 2016** = Janusz Rieger, *Mały słownik lemkowej wsi Bartne*, opracowany głównie na podstawie nagrań Małgorzaty Słoi-Nowaczek, Warszawa: Wydział „Artes Liberales”, 2016.
- Rieger 2017** = Janusz Rieger, *Atlas ukraińskich gwar nadszańskich I–II*, Warszawa: Wydział „Artes Liberales”, 2017.
- Rieger – Masojć – Rutkowska 2006** = Janusz Rieger – Irena Masojć – Krystyna Rutkowska, *Słownictwo polszczyzny gwarowej na Litwie*, Warszawa: DiG, 2006.
- Sawaniewska-Mochowa 1990** = Zofia Sawaniewska-Mochowa, *Poradnik Jana Karłowicza jako źródło poznania potocznej polszczyzny północnokresowej: słownictwo*, Warszawa: Wydawnictwa Uniwersytetu Warszawskiego, 1990 (Polono-Slavica Varsoviensia 5).
- SDUP** = *Studia nad dialektologią polską i ukraińską* (z materiałów b. Katedry Języków Ruskich UJ), opracował do druku Mieczysław Karaś, Kraków: PAN, 1975.
- SGP** = *Słownik gwar polskich*, opr. przez Zakład Dialektologii Polskiej Instytutu Języka Polskiego PAN w Krakowie pod kier. Mieczysława Karasia, od t. II pod kier. Jerzego Reichana, od t. VI pod kier. Joanny Okoniowej, od t. IX pod kier. Renaty Kucharzyk, Wrocław – Kraków: Zakład Narodowy im. Ossolińskich – Wydawnictwo Polskiej Akademii Nauk, 1977–.
- SGPK** = Jan Karłowicz, *Słownik gwar polskich I–VI*, Kraków: Nakładem Akademii Umiejętności, 1900–1911.
- Siatkowska 1976** = Ewa Siatkowska, *Zachodniosłowiańskie zawołania na zwierzęta*, Warszawa: Wydawnictwa Uniwersytetu Warszawskiego, 1976.
- SJPD** = *Słownik języka polskiego I–XI*, red. Witold Doroszewski, Warszawa: Wiedza Powszechna, 1958–1969.
- Skok** = Petar Skok, *Etimologijski rječnik hrvatskoga ili srpskoga jezika* I–IV, Zagreb: Jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti, 1971–1974.
- Smułkowa 1996** = Elżbieta Smułkowa, *Uwagi o języku starszego pokolenia inteligencji lwowskiej A.D. 1989/1990*, [w:] *Język polski dawnych Kresów Wschodnich* 1, red. Janusz Rieger, Warszawa: Wydawnictwo Naukowe Semper, 223–255.

- Smułkowa 2009** = Elżbieta Smułkowa (red.), *Brasławszczyzna: Pamięć i współczesność 2: słownictwo dwujęzycznych mieszkańców rejonu (słownik brasławski)*, Warszawa: Wydawnictwo Uniwersytetu Warszawskiego, 2009.
- Snoj 2016** = Marko Snoj, *Slovenski etimološki slovar*, Ljubljana: Založba ZRC –, ZRC SAZU, ³2016.
- SPZB** = *Слоўнік беларускіх гаворак паўночна-заходняй Беларусі і яе назапісача у пяці тамах I–V*, рэд. Юзэфа Ф. Мацкевіч, Мінск: Навука і техника, 1979–1986.
- SRNG** = *Словарь русских народных говоров*, составил (с 2-ого тома гл. ред.) Федот П. Филин (Фёдор П. Сороколетов, Сергей А. Мызников), Москва – Ленинград (Санкт-Петербург): Наука, 1965– oraz kartoteka w zbiorach Instytutu Badań Lingwistycznych RAN w Petersburgu (Институт лингвистических исследований Российской академии наук, Санкт-Петербург).
- SSA** = *Sorbischer Sprachatlas I–X*, bearb. von H. Faßke, H. Jentsch und S. Michalk, XI–XV von H. Faßke, Bautzen: Domowina, 1965–1996.
- SUM** = *Словник української мови I–XI*, ред. Іван К. Білодід, Київ: Наукова думка, 1970–1980.
- SW** = *Słownik języka polskiego I–VIII*, red. Jan Karłowicz – Adam Kryński – Władysław Niedźwiedzki, Warszawa, 1908–1927 (tzw. Słownik warszawski).
- SWil** = *Słownik języka polskiego 1–2*, wypracowany przez Aleksandra Zdanowicza, Michała Bohusza Szyszkę i in., Wilno, 1861 (tzw. Słownik wileński).
- Tarnacki 1939** = Józef Tarnacki, *Studia porównawcze nad geografią wyrazów (Polesie–Mazowsze)*, Warszawa, 1939.
- Trubaczow 1960** = Олег Н. Трубачев, *Происхождение названий домашних животных в славянских языках*, Москва: Издательство Академии наук СССР, 1960.
- TSBM** = *Тлумачальны слоўнік беларускай мовы I–V*, рэд. Кандрат К. Атраховіч (Кандрат Крапіва), Мінск: Беларуская савецкая энцыклапедыя імя Петруся Броўкі, 1977–1984.
- Vasmer ESRJ** = Макс Фасмер, *Этимологический словарь русского языка I–IV*, перевод с нем. и дополнения Олега Н. Трубачева, Москва: Прогресс, 1964–1973.
- Walicki 1886** = Aleksander Walicki, *Błędy nasze w mowie i piśmie ku szkodzie języka polskiego popełniane oraz prowincjonalizmy*, Kraków – Warszawa, ³1886.
- Wendina 2014** = Татьяна И. Вендина, *Типология лексических ареалов Славии*, Москва: Санкт-Петербург: Нестор-История, 2014.
- Załęski 2005** = Wojciech Załęski, *Z supraskiego na nasze: słownik gwary supraskiej*, Supraśl: Collegium Suprasliense, 2005.
- Zdanczewicz 1957** = Tadeusz Zdanczewicz, Osobliwości akcentowe w gwarze wsi Radziuski, *Studia z Filologii Polskiej i Słowiańskiej II* (1957), 247–269.
- Zdanczewicz 1960** = Tadeusz Zdanczewicz, Litewskie elementy słownikowe w gwarach polskich okolic Sejna, *Ligwa Posnaniensis VIII* (1960), 333–352.
- Zdanczewicz 1966** = Tadeusz Zdanczewicz, *Wpływy białoruskie w polskich gwarach pod Sejnam*, Poznań: Poznańskie Towarzystwo Przyjaciół Nauk, Wydział Filologiczno-Filozoficzny, 1966.
- Zdaniukiewicz 1972** = Alojzy A. Zdaniukiewicz, *Gwara Łopatowszczyzny: fonetyka, fleksja, słownictwo*, Wrocław: Zakład Narodowy im. Ossolińskich, 1972.

POVZETEK

Znotrajslovanski jezikovni stiki: pacie ‘prašiček, pujsek’, paciuk ‘prašič’, ‘svinja’ in pac, pacuk ‘podgana’

Prispevek obravnava problematiko znotrajslovanskih jezikovnih stikov. Proučevanje vplivov, povezav, izposoje na meji več jezikovnih sistemov omogoča razumevanje mehanizmov vzajemnega prepletanja posameznih jezikov, po drugi strani pa kaže na nepredvidljivost potovanj in preobrazb posameznih besed. Razkriva tudi metode raziskovalca večjezičnega območja, ki mora v svojih obravnavah upoštevati ne samo metode lingvistične geografije, ampak tudi etimologijo in kulturno-zgodovinski kontekst. To vprašanje se nanaša na večino obmejnih območij. Zapletenost leksikalnih raziskav na stiku več jezikov je prikazana na primeru besed *pac*, *pacuk* in *pacie*, ki so izpričane na poljsko-vzhodnoslovanskem obmejnem območju.